

18. Gulak, O., Halai, A., Iarmolenko, I., Spodynskyi, O., & Kapitanenko, N. (2023). Public control over the activities of the State Bureau of Investigation: A comparative analysis. *Cuestiones Políticas*, 41(77), 584–595. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.39>

Стаття надійшла до редакції: 22.11.2025

УДК 355.45

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-321-325

Гусєва Інна Максимівна,
ад'юнкт відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного університету внутрішніх справ
innaf.7075@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-7321-2987

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ТА ПРІОРИТЕТИ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний аналіз системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави, розкрито її структуру, зміст та ключові ознаки. Зазначено, що питання внутрішньої безпеки набуває особливого значення у сучасних умовах, коли держава стикається з багатогранними викликами, зокрема в контексті правового режиму воєнного стану. Окреслено теоретико-методологічні засади розуміння категорії «система», здійснено її етимологічний та семантичний аналіз, що дозволяє поглибити уявлення про організаційну складність і цілісність механізму забезпечення безпеки. Визначено, що система суб'єктів внутрішньої безпеки складається з взаємопов'язаних структурних елементів, серед яких – органи державної влади, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування та громадські формування, кожен із яких виконує визначені функції у сфері захисту національних інтересів. Розглянуто особливості адміністративної діяльності Національної поліції України як одного з провідних елементів системи, а також акцентовано увагу на необхідності ефективної координації між усіма суб'єктами для забезпечення комплексної, узгодженої реакції на загрози. Висвітлено питання нормативного визначення складу системи суб'єктів, взаємодії між ними, розмежування їхніх повноважень і відповідальності. Аналізуються наукові підходи до трактування поняття «суб'єкт» у правовій площині, розкривається різниця між потенційними та реальними учасниками правовідносин, що формують безпекове середовище держави. З'ясовано, що сучасний системний підхід до організації внутрішньої безпеки є запорукою стійкості держави, захисту громадського порядку, прав і свобод особи, а також гарантією реалізації національних інтересів. Актуалізується потреба у подальшому дослідженні організаційної структури, нормативної бази та практичних аспектів взаємодії суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки з метою підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Ключові слова: внутрішня безпека держави, безпека держави, національні інтереси, національна безпека, Національна поліція, система суб'єктів, забезпечення внутрішньої безпеки.

Guseva I. SYSTEM OF ENTITIES PROVIDING INTERNAL SECURITY OF THE STATE: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT AND PRIORITIES OF INTERACTION IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article provides a comprehensive analysis of the system of entities responsible for ensuring the internal security of the state, revealing its structure, content, and key characteristics. It is noted that issues of internal security gain particular importance in today's context, when the state faces multifaceted challenges, especially in relation to the legal regime of martial law. The theoretical and methodological foundations for understanding the concept of "system" are outlined, including its etymological and semantic analysis, which deepens the understanding of the organizational complexity and integrity of the security mechanism. It is established that the system of internal security entities consists of interconnected structural elements, including state authorities, law enforcement agencies, local self-government bodies, and public formations, each performing designated functions in the sphere of protecting national interests. The peculiarities of the administrative activities of the National Police of Ukraine as one of the leading elements of the system are considered, and attention is drawn to the need for effective coordination between all entities to ensure a comprehensive and coordinated response to threats. The article highlights the issues of regulatory definition of the system's composition, interaction between entities, and the delineation of their powers and responsibilities. Scientific approaches to interpreting the concept of "entity" in the legal domain are analyzed, distinguishing between potential and actual participants in legal relations that shape the state's security environment. It is found that the modern systemic approach to organizing internal security is a guarantee of state resilience, protection of public order, individual rights and freedoms, and the realization of national interests. The need for further research into the organizational structure, regulatory framework, and practical aspects of interaction among entities ensuring internal security is emphasized, with the aim of increasing the effectiveness of state policy in this area.

Keywords: internal security of the state, state security, national interests, national security, National Police, system of entities, ensuring internal security.

Постановка проблеми. Питання внутрішньої безпеки, особливо в умовах дії правового режиму

воєнного стану, є фундаментальним для стабільного та прогнозованого розвитку держави. Система суб'єктів, що забезпечують внутрішню безпеку, являє собою складний багатокомпонентний організаційний механізм, у якому кожен елемент виконує певні завдання та функції, але ефективність визначає саме їхня спільна, узгодженість діяльність. Злагоджена координація дозволяє вчасно реагувати на нові загрози, раціонально використовувати наявні ресурси та забезпечувати комплексний захист інтересів суспільства й держави. Важливим є не просто існування окремих органів чи установ, а їхнє об'єднання у цілісну систему, здатну адаптуватися до змін і забезпечувати належний рівень безпеки в умовах складної динаміки сучасного світу. Такий системний підхід створює передумови для стійкості держави, сприяє збереженню громадського порядку, захисту прав, свобод та інтересів особи, у цілому забезпеченню національних інтересів держави. Саме тому особливого значення в контексті досліджуваної проблематики, набуває питання щодо встановлення сутності системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави, а також характеристики провідних її структурних елементів, серед іншого визначення у ній місця органів і підрозділів Національної поліції України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням забезпечення внутрішньої безпеки держави, зокрема в контексті адміністративної діяльності правоохоронних органів, були присвячені праці таких учених як: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. В. Гаруст, С. М. Гусаров, Є. А. Гетьман, С. Ф. Денисюк, О. В. Джафарова, О. Ю. Дрозд, О. Ф. Кобзар, Т. О. Коломоєць, А. А. Манжула, Є. Ю. Соболев, Р. А. Сербин, С. О. Шатрава, Р. В. Шаповал та ін.

У науковій дискусії щодо системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави вчені звертають увагу на розмаїття підходів до визначення складу та функцій таких суб'єктів. Зокрема, дослідники наголошують, що крім традиційних правоохоронних органів, до цієї системи слід віднести й інші державні інституції, органи місцевого самоврядування, а також громадські формування, які, хоча й мають різний рівень залучення, відіграють значну роль у формуванні безпекового середовища. Однак залишається низка невирішених проблем, між іншим питання чіткого нормативного визначення системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави. До того ж потребує глибшого дослідження організація взаємодії між суб'єктами системи, розмежування їхніх повноважень та відповідальності, а також забезпечення ефективної координації дій у кризових ситуаціях.

Метою статті є визначення поняття й ознак системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, говорячи про одну з ключових зі змістовних частин досліджуваного поняття, категорію «система», слід вказати на те, що вона сама по собі є складною та багатоаспектною, серед іншого, як свідчить її етимологічний аналіз, має давні історичні коріння. Зокрема, як зазначають на сторінках філософського енциклопедичного словника, випадки використання даної категорії можна зустріти ще у давньогрецькі часи, де їй відповідала категорія «*συστήμα*», що буквально на сучасну українську слід перекласти як поєднання або ж утворення [1, с. 583]. При цьому, досліджуючи теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи, О. Н. Оніщенко вказує на той факт, що нині налічується близько п'ятдесяти визначень категорії «система», з огляду на що можна стверджувати, що воно є неоднозначним. На думку ж самої вченої, найбільш загальним з таких визначень є те, що система – це множина пов'язаних між собою елементів, що має той чи інший вид упорядкованості по певних якостях і зв'язках і має відносно стійку єдність, яка характеризується внутрішньою цілісністю, що виражена у відносній автономності поведінки та (чи) існуванні цієї множини в навколишньому середовищі [2, с. 20]. Ба більше, про багатогранність досліджуваної категорії свідчить хоча б її семантичний аналіз. Зокрема, на сторінках великого тлумачного словника сучасної української мови зауважують стосовно того, що слово «система» слід використовувати в наступних значеннях: «порядок, що зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком чого-небудь; форма організації, будови чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ і таке інше); сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; сукупність принципів, які є основою певного вчення; сукупність способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь; сукупність предметів, пристроїв і таке інше однакового призначення; сукупність господарчих одиниць, установ, об'єднаних організаційно; будова, структури, що становить єдність закономірно розташованих і функціонуючих частин; продуманий план, заведений, прийнятий порядок» [3, с. 1320–1321].

З аналізу наведених вище позицій випливає, що будь-яка система, по-перше, є цілісним утворенням, по-друге, – складається з набору певних структурних елементів, які, по-третє, мають зв'язки між собою, що в сукупності й утворює відповідну систему. У цілому такий підхід, в більшості випадків, прослідковується на сторінках фахової літератури при визначенні ученими-правознавцями сутності відповідних систем, а певні розбіжності можуть мати з огляду на специфіку, досліджуваної ними сфери суспільних відносин. Так, наприклад, на сторінках монографічної праці «Теорія управління органами внутрішніх справ» В. М. Плішкін вказує на те, що система – це комплекс взаємодіючих елементів, які у своїй єдності створюють деяку цілісність. На думку вченого найбільш важливими, характерними (системоутворюючими) ознаками системи вважаються: складність об'єкта, його цілісність, здатність ділитися на компоненти (елементи, частини, підсистеми), бути, як правило, елементом системи вищого порядку, створювати особливу єдність із середовищем. При цьому, підсумовує науковець, система як цілісність набуває нових властивостей, нових

якісних характеристик, що не містяться окремо в утворюючих її елементах [4, с. 153]. На думку О.О. Пунди, система – це форма організації, це ціле, що являє собою єдність закономірно розташованих і таких, що перебувають у взаємозв'язку частин. Система будь-якого об'єкта характеризується цілісністю, тобто внутрішньою єдністю об'єкта, його відносною автономністю та незалежністю від навколишнього середовища [5, с. 53].

Наведені визначення сутності досліджуваної категорії демонструють її багатогранність та складність, адже різні автори акцентують на окремих характеристиках цього поняття. Загальним для більшості підходів є розуміння системи як цілісної структури, яка складається з елементів, що мають між собою визначені взаємозв'язки та організовані у певному порядку. Такий підхід дозволяє розглянути систему не лише як набір компонентів, а як особливий тип організації, для якого характерна внутрішня єдність, взаємозалежність і здатність до автономного функціонування. При цьому варто підкреслити, що різноманіття визначень обумовлене специфікою сфери, у якій досліджується система, а також різними науковими традиціями. Науковці наголошують, що система не просто об'єднує частини, а формує якісно новий рівень організації, який має властивості, недоступні окремим елементам. Це означає, що системний підхід дозволяє глибше зрозуміти закономірності функціонування складних об'єктів, їхню структуру та взаємодію з навколишнім середовищем. Саме цілісність, складність та організованість системи стають центральними ознаками у сучасних наукових дослідженнях.

У разі ж якщо мову вести про структурне наповнення досліджуваної системи, слід вказати на суб'єктів, які взаємодіють між собою виконують спільні завдання, пов'язанні із забезпеченням внутрішньої безпеки держави. Так, категорію «суб'єкт» не використовують саму по собі, а застосовують у сукупності з іншими правовими категоріями, як то, наприклад: право, правовідносини, правопорушення тощо. У досліджуваному випадку, в першу чергу, слід вказати на суб'єкта права, під яким учені-правознавці розуміють фізичну або юридичну особу, поведінка якої регулюється нормами права за наявності в них ознак правоздатності та дієздатності. При цьому, на сторінках сучасної правової енциклопедії її автори наголошують на тому, що суб'єкт права виступає необхідним елементом відповідних правовідносин [6, с. 336]. Також, зауважує М.П. Кучерявенко, ознаками, які головним чином характеризують «суб'єкта права», є індивідуалізація, правовий інтерес і правосуб'єктність, сукупність яких і робить такого суб'єкта відособленою, цілісною та самостійною особою. Саме відособленість, увібравши в себе, в свій зміст вищезазначені ознаки суб'єкта права, й складає його глибинну сутність і дозволяє охарактеризувати його як окрему та самостійну категорію. А тому, суб'єкт права – це відособлена, фізична або юридична особа, що володіє індивідуалізацією, правовим інтересом і правосуб'єктністю [7, с. 188]. З чого слідує, що говорячи про суб'єкта права як невіддільного елемента відповідної сфери правовідносин, фактично ототожнюємо його з суб'єктом правовідносин.

Дійсно, на сторінках фахової літератури здебільшого оперують категоріями «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин», які як зауважує М. Хаустова, дуже часто використовуються як синоніми. Але, цілком слушно відмічає вчена, твердження про тотожність зазначених понять заперечується навіть самою юридичною практикою застосування правових норм, тому що, беручи участь у правовідносинах якої-небудь галузі права, суб'єкт права реалізує в них не всі свої права й обов'язки, а лише якусь їх частину [6, с. 34]. У цьому контексті також слід вказати й на позицію авторів навчального посібника «Фінансове право України. Загальна частина», які відмічають той факт, що в юридичній літературі неоднозначно вирішено питання щодо кола осіб, яких слід вважати суб'єктами правовідносин. Більшість учених вважає, що суб'єкт – це поняття, яким повинні охоплюватися реальні учасники конкретних правовідносин. Відповідно розрізняють такі поняття як суб'єкт права та суб'єкт правовідношення. До суб'єктів права такі вчені відносять осіб, які мають правосуб'єктність, тобто потенційно спроможні бути учасниками конкретних правовідносин [8, с. 58]. На нашу ж думку, саме такий критерій як реальність та відповідно потенційність участі відповідної особи у певних правовідносинах і вказує на те чи є вона суб'єктом права або ж суб'єктом правовідносин.

Зокрема, з цього приводу влучною здається позиція Л.І. Миськів, яка зазначає, що в конкретному випадку суб'єкт права може й не бути учасником правовідносин. Учена обґрунтовано вважає, що суб'єкт права має лише потенційну можливість вступати в правовідносини, для чого він об'єктивним правом наділяється відповідною правосуб'єктністю [9, с. 111]. Окрім цього, досліджуючи загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права, І.С. Окунев цілком слушно відмічає те, що суб'єкт права – це потенційний учасник правовідносин, розглянутий законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин – це особа, визнана суб'єктом права, але виступаюча в якості вже не потенційного носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а дійсного учасника самого процесу дії норм, реалізації правосуб'єктності [10, с. 23]. З чого слідує, що говорячи про суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави як структурних елементів досліджуваної системи, на увазі маємо осіб, які є реальними учасниками суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням такої діяльності.

При цьому окремо слід вказати на системоутворюючі зв'язки такої системи, оскільки, як було вказано вище, одних її структурних елементів недостатньо задля здійснення її характеристики як цілісного правового явища. На нашу думку, як такі зв'язки слід розглядати повноваження суб'єктів досліджуваної системи, реалізація яких спрямована на забезпечення внутрішньої безпеки держави. Так, автори

шеститомної юридичної енциклопедії сутність повноваження розкривають як сукупності прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. При цьому обсяг повноважень конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів. Учені наголошують на тому, що термін «повноваження» близький за своїм значенням до терміна «компетенція» [11, с. 590]. З аналізу чого випливає, що, по саме повноваження відповідного органу (посадової особи) будуть вказувати на їх функціональне призначення, а також місце в ієрархічній структурі системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Також слід відмітити, що, по-друге, повноваження суб'єкта відповідної сфери суспільних відносин, хоч і вказують на його функціональне призначення, все ж таки більшою мірою, пов'язані із його завданнями. Зокрема, у цьому контексті слушно виглядає позиція О.В. Марцеляка, який вказує на те, що завдання – це те, що вимагає вирішення, в свою чергу, функція представляє собою засіб його реалізації, це вид діяльності, спрямований на вирішення завдання [12, с. 72]. Тобто повноваження суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави будуть вказувати й на завдання, які вони виконують в межах функціонування досліджуваної системи.

З приводу ототожнення повноважень із компетенцією особи зауважимо, що остання з наведених категорій є ширшою за своєю суттю й включає до свого складу першу. Зокрема, зауважує Ю.В. Гаруст, повноваження – це права й обов'язки владного суб'єкта, а компетенція – це його завдання, функції, права й обов'язки. А тому поняття компетенції більш ширше, й охоплює собою поняття повноважень. У такому разі, підкреслює науковець, компетенція органу влади є проявом діяльності, що спирається на владні повноваження [13, с. 95]. При цьому в цілому компетенція суб'єкта досліджуваної системи може прямо не стосуватися діяльності щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави, оскільки такі завдання він буде виконувати як другорядні, тоді як окремі його повноваження можуть бути повністю спрямовані на виконання такого роду завдань. Саме тому ми й вказуємо на повноваження суб'єкта забезпечення внутрішньої безпеки держави як структурного компонента досліджуваної системи.

Окрім цього слід вказати на те, що повноваження не слід розглядати як проте поєднання прав та обов'язків суб'єкта. Зокрема, досліджуючи адміністративно-правовий механізм захисту об'єктів критичної інфраструктури В.В. Крикун цілком слушно вказує на те, що при здійсненні повноважень посадовими особами центр ваги в співвідношенні прав та обов'язків припадає на обов'язки, оскільки за їх невиконання настає притягнення до юридичної відповідальності. Проте й посадові особи мають право вимагати відповідної поведінки від інших органів та осіб, а також їх невтручання в сферу своєї компетенції, встановлену державою. Саме тому, підкреслює науковець, юридичні повноваження постають як певні «правообов'язки», тобто поєднання прав та обов'язків – покладені обов'язки виконуються через користування наділеними правами [14, с. 172]. Такі права й обов'язки поєднанні настільки органічно, мають такі тісні взаємозв'язки, що в окремих випадках не можна чітко вказати на якесь право або ж обов'язок особи, з огляду на що вони й позначаються як повноваження суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки.

Висновки. Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що поняття системи суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави є складним і багатограним явищем, яке сформоване на основі взаємодії окремих елементів – суб'єктів, які мають правосуб'єктність, виконують визначені завдання та здійснюють повноваження, спрямовані на підтримання та забезпечення внутрішньої безпеки держави. Визначальними ознаками такої системи є її цілісність, організованість, наявність ієрархічної структури та тісних взаємозв'язків між елементами, що забезпечує якісно новий рівень функціонування у сфері досліджуваних суспільних відносин й гарантує стабільність та ефективність діяльності щодо захисту внутрішнього правопорядку. З урахуванням чого під системою суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави пропонуємо розуміти регламентовану нормативно-правовими приписами, організовану, ієрархічно структуровану сукупність уповноважених державою органів (посадових осіб), які шляхом узгоджених дій і комплексного використання політичних, правових, економічних, організаційних, інформаційних та інших інструментів, в межах реалізації наданих їм повноважень, здійснюють заходи задля охорони й захисту правопорядку, суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу і національних інтересів України, забезпечуючи стабільність та ефективність функціонування суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Оніщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: дис. ... доктора наук: спец. 12.00.01. Київ, 2002. 424 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.
5. Пунда О.О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав: дис. ... доктора наук: спец. 12.00.01. Ірпінь, 2018. 472 с.
6. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2018. № 1. С. 10-15.

наук України. 2009. № 3 (58). С. 29–37.

7. Актуальні питання науки фінансового права : монографія / за ред. М.П. Кучерявенка. Харків : Право, 2010. 464 с.

8. Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Фінансове право України. Загальна частина: навч. посіб. / за заг. ред. члена-кореспондента АПрН України В.П. Нагребельного. Київ: 2003. 213 с.

9. Миськів Л.І. Адміністративно-правові засади діяльності вищих навчальних закладів МВС України з питань морально-правового виховання курсантів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 203 с.

10. Окунев І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2009. 222 с.

11. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 4 : Н – П. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2002. 720 с.

12. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Харків, 2004. 441 с.

13. Гаруст Ю.В. Правове регулювання контрольної діяльності податкових органів України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2007. 181 с.

14. Крикун В.В. Адміністративно-правовий механізм захисту об'єктів критичної інфраструктури: дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2021. 451 с.

REFERENCES:

1. Shynkaruk, V.I. (Ed.). (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

2. Onishchenko, N.M. (2002). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia ta rozvytku pravovoi systemy* [Theoretical and methodological principles of formation and development of the legal system]. (Doctoral dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

3. Busel, V.T. (Ed.). (2009). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].

4. Plishkin, V.M. (1999). *Teoriia upravlinnia orhanamy vnutrishnikh sprav* [Theory of management of internal affairs bodies]. Yu.F. Kravchenko (Ed.). Kyiv: NAVSU [in Ukrainian].

5. Punda, O.O. (2018). *Administratyvno-pravove rehuliuвання zabezpechennia zdiisnennia osobystykh nemainovykh prav* [Administrative and legal regulation of ensuring the exercise of personal non-property rights]. (Doctoral dissertation). Irpin [in Ukrainian].

6. Khaustova, M. (2009). Subiekt prava yak element pravovoi systemy suspilstva [Subject of law as an element of the legal system of society]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, no. 3 (58), pp. 29–37 [in Ukrainian].

7. *Aktyalni pytannia nauky finansovoho prava* (2010). [Current issues of the science of financial law]. In M.P. Kucheriavenko (Ed.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

8. Nahrebelnyi, V.P., Chernadchuk, V.D., & Sukhonos, V.V. (2003). *Finansove pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Financial law of Ukraine. General part]. Kyiv [in Ukrainian].

9. Myskiv, L.I. (2008). *Administratyvno-pravovi zasady diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy z pytan moralno-pravovoho vykhovannia kursantiv* [Administrative and legal bases of the activity of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on the issues of moral and legal education of cadets]. (PhD Dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].

10. Okuniev, I.S. (2009). *Zahalno-teoretychni zasady pravovoho statusu subiekta prava* [General theoretical principles of the legal status of the subject of law]. (PhD Dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

11. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.). (2002). *Yurydychna entsyklopediia* [Legal Encyclopedia]. Kyiv: "Ukr. entsykl.", Vol. 4 [in Ukrainian].

12. Martseliak, O.V. (2004). *Konstytutsiino-pravovyi status instytutu ombudsmana: svitovyi dosvid ta ukrainska model* [Constitutional and legal status of the ombudsman institution: world experience and the Ukrainian model]. (PhD Dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].

13. Harust, Yu.V. (2007). *Pravove rehuliuвання kontrolnoi diialnosti podatkovykh orhaniv Ukrainy* [Legal regulation of control activities of tax authorities of Ukraine]. (PhD Dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].

14. Krykun, V.V. (2021). *Administratyvno-pravovyi mekhanizm zakhystu obiektiv krytychnoi infrastruktury* [Administrative and legal mechanism for the protection of critical infrastructure objects]. (Doctoral dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 23.11.2025